

JOSEF URBAN

HABERMANNŮV MLÝN

*Kultovní příběh
s předmluvou Juraje Herze*

FRAGMENT

Habermannův mlýn

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.fragment.cz
www.albatrosmedia.cz

Josef Urban
Habermannův mlýn – e-kniha
Copyright © Fragment, 2016

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

OBSAH

Předmluva	7
Prolog	9
I. Nádraží, místo posledního slibu	13
II. Starý zvyk	17
III. Starosta	23
IV. Na pile	27
V. Příjezd	30
VI. Noční návštěva	32
VII. Sokolí hnízdo	39
VIII. Přepadli nás, Habermanne	42
IX. Křižáci se vrací	50
X. Ukradené sny	54
XI. Vlak	65
XII. Kdo se směje první	70
XIII. Za noci svítil měsíc	81
XIV. Místo, kde vlci vyjít – vteřiny věčnosti	84
XV. Střelnice, my se už nevrátíme – nikdy	91
XVI. Poslední podzim	103
XVII. Konfidenti.	111
XVIII. Mše za hodinu odpuštění	114
XIX. Bolestné vykoupení, Jan Březina	119
XX. Mezi mlýnskými kameny, August Habermann ...	126
XXI. Šperky života, Petr Hartl	134
XXII. Modlím se za tebe, má láska, Herta	141
XXIII. Nesplacený dluh, Jan Březina	146
V zemi duchů	161

JOSEF URBAN

HABERMANNŮV MLÝN

JOSEF URBAN

HABERMANNŮV MLÝN

Tento příběh byl sepsán na základě skutečných událostí.
Jde však o román, nikoliv o dokumentární zpracování.
Proto jakákoliv podobnost s konkrétními historickými postavami
či žijícími lidmi je čistě náhodná.

Novelu „Habermannův mlýn“ věnuji všem,
kteří byli a jsou pošlapáni lidskou zlobou a záští,
byť jakkoliv dovedně skrytou, třeba za nejmocnější
institucí tohoto světa.

PŘEDMLUVA

Myšlenku na natočení filmu s touto tematikou jsem měl dlouhé roky, ale nemohl jsem najít vhodnou předlohu, která by se mi líbila a podle které bych mohl film natočit.

Pocházím ze židovské rodiny. Narodil jsem se na Slovensku v Kežmarku. Z mé rodiny Němci během války pozavírali a zlikvidovali vlastně skoro všechny kromě mě a mých rodičů. Nám se zatčení dlouho vyhýbalo, nejspíše proto, že jsme nebyli příliš spojováni se židovskou obcí. Otec byl ateista, takže se neúčastnil žádných shromáždění, Vánoce a Velikonoce jsme dodržovali stejně jako křesťané. Navíc jsme měli papíry, že jsme křtění protestanti. Jednoduše nás nebrali jako příslušníky židovské komunity. Pak ale popravili mého dědu Rudolfa a Antona a obě babičky skončily v plynu. Začalo být jasné, že se transportu nevyhneme ani my. Dostali jsme echo od tatínkova šéfa, který chodil na lov s německými důstojníky, že se máme rychle schovat, protože přišla řada i na nás a po rodině půjdou. Stalo se to poměrně dost pozdě, až na podzim dvačtyřicátého roku, ale stalo se to. Před fašisty jsme se skrývali v německé vesnici Eisdorf (dnes se jmenuje Žakovce) v rodině sedláků, který nás zcela nezištně ukryli v malém domku o jedné místnosti. V té vesnici nežil jediný Slovák. Tehdy mi nebylo ani deset let a nedokázal jsem celé dny v domku vydržet a chodil si hrát s německými dětmi. Z dnešního pohledu se jedná skoro o zázrak, že nás nikdo neudal, ačkoliv nás Němci a slovenští gardisti velmi intenzivně hledali. V Eisdorfu jsme strávili asi tři týdny a pak nám z Kežmarku vzkázali, že se můžeme vrátit, protože nám už nic nehrozí. Bohužel již po několika dnech přijeli pro tatínka do lékárny, kde pracoval, gardisté. Po necelé hodině pak přijeli i k nám domů a zatkli nás. Poté následoval transport celé rodiny nejprve do Ravensbrücku, kde jsme byli rozděleni. Později jsem byl převezen do

Sachsenhausenu a tam jsem zůstal až do konce války. Celá naše rodina naštěstí přežila, ale když jsme chtěli po návratu z koncentráku jít německé rodině do Eisdorfu za azyl poděkovat, zjistili jsme, že byli všichni vyhnáni, vesnice neexistovala a na jejich místech byli právě ti gardisté, kteří pomáhali SS a teď se stali členy komunistické strany. I proto mám svou osobní zášť a tu chci dát na vědomí. Zlé se nemá odplácet zlým, ne všichni Němci byli fašisti, já jsem například dodnes vděčný německému doktorovi Kaulovi, který mne za války denně ošetřoval, když jsem onemocněl spalou. Vyléčil mne, učil mne znovu chodit... Dlouhá léta jsem jej pak v Německu hledal, nakonec jsem našel jeho sestru, se kterou jsme si začali psát. Natočení filmu je pro mne mým osobním poděkováním a splněním dluhu těm, kteří pomáhali nejen nám.

Chtěl jsem otevřít téma vyhnaných Němců, protože krutosti, které vyhnání provázely, zůstávají dodnes tabu. Mnoho Čechů nechce, aby jim byly připomínány, mnoho Němců setrvává na mínění, že bylo učiněno příkoří, které nebylo nikdy odčiněno. Mezitím se ale narodila nová mladá generace se silnou potřebou po objasnění minulosti, a o tom všem film Habermannův mlýn je. A je i o chamtivosti a o snaze zakrýt své vlastní zločiny, protože mezi těmi zapálenými revolučními gardisty s rudou páskou na rukávě i mnoha zdánlivě slušnými, obyčejnými lidmi byli udavači. A oni potřebovali odstranit ty, kdož o jejich proviněních věděli. A tato příkoří nebyla nikdy odčiněna.

Juraj Herz
Režisér filmu
Habermannův mlýn

PROLOG

Habermannův mlýn aneb kam kráčíš, republiko

Když v roce 1945 podepsal prezident Beneš tzv. dekrety o odsunu sudetoněmeckého etnika, bylo již dávno rozhodnuto. Potomci Němců, kteří od 12. století kolonizovali pohraničí, byli republikou vyhoštěni za kolaboraci s nacismem.

Byl uplatněn princip kolektivní viny, z hlediska dnešního práva nepřijatelný. Prezident Beneš, který před válkou utekl do Anglie, dychtil po pomstě. Po návratu z exilu ve svém emotivním projevu v Brně pronesl onu slavnou větu: „... můj program – já to netajím – že otázku německou musíme v republice vylikvidovat.“ Jak známo, dějiny píší vítězové. Na Postupimské konferenci bylo dohodnuto mocnostmi, i těmi, které nás v roce 1938 zradili, že naše území bude etnic-ky vyčištěno.

Zvláště v kontextu dnešní doby lze pro tehdejšího prezidenta nalézt pochopení. Z hlediska budování Československa se jistě zachoval státotvorně. Habermannova rodina, jež žila v Sudetech po mnoho generací, však jeho slova vnímala se strachem.

Před lety jsem pořádal výpravu na aljašskou řeku Wind. V pralese, nedaleko hlavního města teritoria Yukon Whitehorse, kde jsme měli zaparkovaný náš van, se na zápraží srubu objevil zarostlý majitel. V ruce třímal pivo značky Molson a na triku, se kterým jezdil normálně do města, měl namalovanou siluetu hajlujícího Hitlera. Vedle byl nápis Hitler's trip around Europe (Hitlerova výprava po Evropě) Dole zářila švabachem napsána hesla: *Rakousko 1938, Sudety 1938, Polsko 1939, Francie 1940, Anglie 1940, Rusko 1941.*

Nevěřil jsem vlastním očím, emblém byl doplněn znakem wehrmachtu, černým rovnoramenným křížem. Nebylo pochyb o tom, že tento zálesák byl Hitlerův obdivovatel. Sudety skutečně znal, protože

se tam před lety narodil jeho praděd. Úhlem jeho pohledu byl Hitler nositelem evropské kultury.

Tenkrát mne poprvé napadlo, jak je všechno v životě relativní. Jak se dá historie manipulovat jako „lehká dáma“ ve prospěch toho, kdo má peníze a rozdává karty. Velmi snadno se totiž může stát, že naše příští generace zapomenou na genocidu páchanou německou armádou a naše děti budou vnímat Adolfův trip po Evropě stejně „pozitivně“, jako zálesák z Whitehorse.

Historie pamatuje silné – dobyvatele, vojevůdce a také teroristy. Zavraždění Habermanna a dalšího „plebsu“, který stál v cestě dějinnému kvasu, byla krutá daň za miliony mrtvých na evropském válcšti. Každý konflikt se zastaví v okamžiku nové rovnováhy. Ta nastala v květnu 1945. Tenkrát Hitlerův „výlet“ po Evropě skončil.

Když Julius Caesar porobil Galy v bitvě u Allesia, rovněž i on etnic-ky vyčistil dobyté území. Budoval říši, hledal nové zdroje bohatství, loajální poddané, kteří by bez reptání přispěli do státní kasy. Podobně postupoval Alexander Veliký, Julius Caesar, Napoleon i Hitler. Stejně cíle, stejně prostředky. Z hlediska pohledu každého dobyvatele existuje pouze spravedlivá válka, nejlépe ve jménu boha, národa či rasy,

Tak byly ustaveny nejen říše a státy, ale i jejich instituce. Prezident Beneš chtěl bránit republiku, ale byl zrazen a zostuzen. Nebyl typem bojovníka, který by se dokázal postavit většině. Alexander Veliký to u Gaugamél dokázal, stejně tak jako Julius Caesar u Alesia. Bitvy zdánlivě prohrané se proměnily v ta nejskvělejší vítězství, změnily život lidí, osídlení kontinentů, milióny osudů, i ten Habermannův a mé rodiny, která v roce 1938 ze Sudet před Hitlerem uprchla. Znovu je důležité si uvědomit, kdo píše dějiny a jakým úhlem pohledu je hodnotíme.

Naše republika se v současné době ocitla na rozcestí. V milionovém proudu migrantů se jaksi zapomnělo nejen na Gaugamély a Alesio, ale také na Sudety, na tureckou invazi, kterou pod Vídní zastavil Jan Soběški. Bojoval i za nás. Evropa se chová jako rozmazlená dáma, zahleděná do svého přepychu, neschopná čelit pohromám, o vojenské invazi nemluvě. Vypadá to, jako bychom zapomněli, že právě my jsme tady doma. Brusel za nás vyřeší pouze to, co Mnichov před vypuknutím války. Kdykoliv nás

prodá. Zatím nám určil, jaké máme používat žárovky a místo rumu pijeme tuzemák. Svým ignorantským přístupem k bezpečnosti kontinentálního státu, se nám, členům EU brzy může stát, že místo Vánoc budeme slavit ramadán. Nemám nic proti muslimům. Naopak, vadí mi, když někdo maluje karikatury Mohameda, stejně tak, jako Ježíše Krista. Držím se ale okřídleného přísloví – kdo se kde zrodí, tam se také hodí.

Němci, které jsme vyhnali, patřili do střední Evropy. Máme obdobné kořeny, i přesto, že Slované a Germáni společně často křížili meče. Pouze zdánlivě malá etnická rozdílnost zapříčinila velké hromobití. Co způsobí příliv nejen různě namíchaných etnik, především však zcela jiná kulturní a sociální tradice, je jasné.

Habermannův mlýn vypráví o touze člověka žít spravedlivý život, navzdory křivdám, válce i strachu.

Dnes není čas na hloupé moralizování, neboť jsme konfrontováni mašinérií mnohem víc výbušnou, než tomu bylo v roce 1938. Proto, když už jsme si republiku nechali několikrát okupovat, když už jsme si ji nechali rozkrást, nedopusťme, abychom si nechali vzít to poslední a jedinečné, co nám ještě zbývá, totiž ono vědomí, že jsme tady doma.

S úctou
Josef Urban
únor 2016

Svatební foto manželů Aurelie a Huberta Habermannových 1931

I.

NÁDRAŽÍ,
MÍSTO POSLEDNÍHO SLIBU

Pošmourný den, po obloze se honily potemnělé mraky, jako by symbolizovaly úzkost, zlost a také nenávist. Lidi rozdělila válka, jejich životy se složitě splétaly a každý pramének patřil jednomu jménu. Co jméno, to lidský osud, od narození až k smrti, jako drobný náhrdelník složený ze dnů a roků.

Zástup se ztěžka sunul k nádraží. Kráčeli tu všichni: muži, ženy, starci i děti. Každý měl pouze dřevěný kufr nebo prostý, plně napěchovaný ranec. Nařízení povolovalo 30 kg na osobu. Nádražní třída byla poničená, jak tudy před několika měsíci přecházela fronta. Domy kolem byly prázdné, vybité okenní tabule žalovaly světu hranatými obrazy dřer snad všech možných tvarů. I jejich obyvatelstvo bylo dekrety předurčeno k odsunu. Mrtvá ulice, mrtvé město a zástup těch, co ztratili všechno. „Hněte sebou, vy chátro německá,“ vykřikl někdo z davu čumilů postávajících v hloučcích u cesty. Šedivé krácející postavy se leskly na mokré kostkové dlažbě, na drobných vlnkách kaluží jejich obraz marně stíral vítr, jako by v hledišti nikdo nechtěl věřit, že to, co se tenkrát odehrávalo před seřazovacím nádražím v Šumperku, byla holá skutečnost. „Jsou to všechno svině, chtěli celej svět, tak ať táhnou,“ vykřikla starší žena s šátkem na hlavě a hodila do davu kamenem. Starší muž v klobouku se přidává, skáče do zástupu Němců a zkope jednoho staříka, který nenese vůbec nic. Všichni scénu lhostejně sledují očima,

které už nevěří nikomu. Stařík se chvíli válí v kaluži, potom mu jedna z mladších žen, patrně dcera, pomáhá na nohy. Všichni v zástupu jsou vyděšení, napětí dosahuje vrcholu. Jednotlivé výkřiky po stranách průvodu se slévají v disharmonický vlčí chorál.

Pořádek udržovali gardisté, každý z nich měl na rukávu rudou pásku a na zádech karabinu. Když někde přerostla slovní střelba v přímý atak zástupu Němců, karabiněři zasáhli vždy až poté, když se někdo z přihlížejících vybouřil, anebo když se strhla hromadná mela. To potom hoši s páskami brali dav pažbami karabin hlava nehlava.

Kdesi uprostřed zástupu kráčela blondatá žena, v každé ruce těžký kufr se zavazadlem. Vedle ní šlapaly její dvě dcery. Obě oblečené do kalhot z pruhované látky a každé z děvčat mělo na hlavě tmavý šátek. Na zádech starší se pohupoval malý hnědý batoh. Mladší třímala v náručí velkou dřevěnou pannu. Všichni se dívali upřeně do země. I žena, jejich matka, měla na hlavě šátek, byl však černý. Blondaté vlasy byly teprve nedávno na krátko sestřiženy. Na okamžik zastavila, počkala, až ji dcery předejdou, aby na ně lépe viděla. Potom se znovu začala pohybovat s davem. Z postranní ulice vyběhl muž s ovázanou hlavou, vylezl na betonový patník a pozorně se rozhlédl přes kordon zvědavců. Jeho zrak sledoval pečlivě letargicky pochodující sudetské Němce. Postavu za postavou. Dlouho nemohl najít to, co hledal. Po chvíli seskočil dolů a začal se bezohledně probíjet na chodníku stojícím davem. V jeho tváři se zračilo železné odhodlání. Vůbec nevnímaje hustý kordon lidí, doslova odrážel jednu postavu z přihlížejících za druhou, uvolňuje si cestu po chodníku směrem k nádraží. Nikdo ze zvědavců ani moc neprotestoval, každý si myslel, že si jde odhodlaný muž s ovázanou hlavou a očima podlitýma krví vyřídit staré účty, právě teď, tady na nádraží, na poslední chvíli. A tak každý, do koho muž narazil, raději uhnul stranou, skuhraje pod vousy nějakou kletbu. „Uhněte, tak sakra uhněte mně,“ odstrčil muž tlustého, snad padesátníka. Tloušťík upadl na zem, ale vzápětí se zlostně zvedl. „Ty ses zbláznil, ty idiote,“ a chytil muže s ovázanou

hlavou za rameno. Ten se jen letmo ohlédl: „Teď nemám čas.“ Na okamžik se na tlouštika zadíval. Přestože měl pohublou tvář, vyzařovala z ní stále ještě velká síla.

Tlouštík se zarazil a nechal muže pokračovat v cestě. Z jeho pohledu bezpečně poznal, že ho právě teď nemůže zdržovat. Muž s ovázanou hlavou urazil v davu snad dalších sto metrů, vylezl opět na betonový patník u cesty. Byl na dohled brány k seřazovacímu nádraží. Znovu se pátravě zadíval na průvod Němců postupujících k seřadišti. Konečně, konečně vidí blondatou ženu s černým šátkem. Teď již běží najisto, bez ohledů, jen se zbytky svých sil, napříč davem Čechů a posléze i průvodem Němců.

Žena s dětmi je snad padesát metrů od brány nádraží. Nad hlavami davu prolétá osamocený čáp, pluje si svobodně po zamračeném nebi, dokonce malou chvilíčku přelétává jasně modrý cár oblohy, jakoby se na okamžik vrátil do těch dávno zašlých lepších časů, pospíchá bůhvíkam. Žena s šátkem ho pozoruje, potom se odevzdaným pohledem vrací dolů, zpět na zem, do davu. Muž, který pochoduje před ní, má na kabátě namalovaný velký hákový kříž.

Skupina s ženou a jejími dvěma dětmi mívá tři gardisty. Vysoký ozbrojenec s divokým vousem a rudou páskou na rukávu se s úsměškem dívá na ženu v šátku. V jeho pohledu je cosi nepopsatelného – směsice nenávisti a pohrdání, ale i strachu. Dívá se na ženu tak dlouho, až i ona zvedá oči, vyděšeně pohlédne na gardistu, jen nakrátko, na několik vteřin. Moc dobře ten potměšilý pohled zná. Tu najednou kdosi vyběhne z davu, jako blesk přiskočí k holčičce s panenkou a vytrhne jí z náručí poslední hračku – tu nejoblíbenější.

Brunátný muž na dítě křičí: „Já ti dám si hrát, ty spratku, to máš za to všechno,“ širokou dlaní uštedří dítěti facku, nejprve dlaní, potom hřbetem ruky a hrdě si s panenkou v podpaží stoupne hned vedle gardistů. Dívanka usedavě pláče, matka pokládá zavazadla, bere ji do

náručí a otírá pramínek krve, který jí teče z nosu. „Neplač, moje malinká, koupím ti novou, neplakej, prosím tě.“ Žena stojí bezradně s dítětem na prsou, ostatní lhostejně procházejí kolem dál k vlakovému nádraží.

Najednou se rozevře dav a před ženou se objeví muž s ovázanou hlavou, krátce ji pozdraví, něžně pohladí dívku v matčině náručí a německy jí říká: „To bude dobré, uvidíš,“ a dává dítěti kousek čokolády. Dívčina ji rychle dává do pusy, již nepláče, jen přerývaně vzlyká. Potom se jako vichr obrací k brunátnému muži, jde přímo k němu a bez okolků mu bere hračku. Plivne mu do tváře. Celou situaci pozorují ozbrojenci. Vousatý velitel jim však nedovoluje zasáhnout. Brunátný muž je celý zkoprnělý, vypadá, že se o něj co chvíli pokusí mrtvice.

Ovázaný muž se vrací k ženě s šátkem, krátce se však zastaví u velitele, kterého osobně zná. „Tak tohle je to vaše právo?“ odhodlaně se na něj dívá, „vždycky jsem si o tobě myslel svý, i když jsem ti nosil žrádlo do lesa, ale že do toho budete zatahovat děcka,“ přísně se podívá na opodál stojící gardisty, „je mi z vás na blití.“ Odvrací se a po několika krocích podává děvčátku dřevěnou panenku. Dívka se usměje a stiskne hračku pevně v náručí. „Pokračujte, pokračujte“, ozve se kdosi z gardistů. Muž důvěrně přistoupí k ženě a tiše jí říká německy: „Já ho najdu, určité ho najdu, napište mi vaši adresu, až dojedete.“ Žena se na něj smutně usměje, oba si tisknou ruce – naposledy. Muž s ovázanou hlavou ustupuje stranou, ženu i s dětmi brzy pohltí anonymní dav seřazovacího nádraží v Šumperku.

II.

STARÝ ZVYK

Řeka Morava se klikatila jako had, jako had, který se právě chystá ke skoku. Slunce pálilo a červenový den byl toho roku nezvykle horký. Přesto byl prales vrbiček kolem líně tekoucí řeky jasně zelený a netrpěl nedostatkem vody jako za letního sucha, kdy v Moravě teče málo vody a bludná ramena a temná zákoutí na mnoha místech vysychají.

Muž s udicí stál na náplavu písku, přes který se tiše šinula zelená voda. Byl bosý, po kotníky ve vodě. Chvilí pozoroval ze strany převalující se líný proud, který jej obtékal po vnějším odstředivém břehu. Potom udělal ještě dva kroky do hluboké vody. Jeho vyhrnuté nohavice začala smáčet chladná řeka. Od jejích pramenů na úpatí Králického Sněžníku je to sem k chromečskému náhonu pěkných pár desítek kilometrů. Hluboké stíny stromů však nedovolují slunci řeku rozehrát.

Konečně nahodil. Třpytka ztratila svůj lesk kdesi u dna. Chvilí sledoval, jak proud snáší zanořující se vlasec. Potom si uvědomil, že mu nohy už téměř umrzají. Bolest byla najednou nesnesitelná, zařezávající se až do mozku. Ještě se na ně stačil podívat, na okamžik. Bílá kůže kontrastující se zelenou vodou. Za lýtky se vytvářely dva nepravidelné vředy, ve kterých se zmítaly tisíce drobných zrníček písku.

Několika rychlými kroky přeběhl po oblázcích na zarostlý hliněný břeh. Nohy byly necitlivé a připadal si chvíli jako na dřevěných špalcích. Přesto se mu na břehu ulevilo. Konečně navinul udici, byl čas, neboť třpytku voda snesla během krátké doby jeho ústupu na vnitřní stranu břehu. Bylo tam mnoho větví. Po chvíli muž znovu nahodil. Nohy přestávaly bolet a on si uvědomil, že je mu dobře. Sluneční paprsky, prořezávající pobřežní houštiny, přinášely nohám nekonečnou úlevu. Vlasec zasvištěl opět vzduchem.

Na pěšině kolem řeky se cosi mihlo mezi stromy. Na rozmáčenou louku vyběhla žena. Na okamžik se zastavila, dala si dlaně k ústům a zakřičela: „Pane Habermann, pane Habermann... Herta!“ Ještě jednou se její křik rozlehl nad meandry Moravy. Žena běží dál, drží si dlouhou sukni.

Muž s udicí opět sleduje pomalu se potápějící stříbrný plísek. Najednou třpytka mizí v zelené vodě a vlasec se napíná. Muž pevně třímá bambusový prut. Ustupuje několik metrů do houštin, poté navíjí. Bambus se silně prohýbá. Ještě několikrát ustupuje do houštiny a s pohybem zpět k řece navíjí.

Velká bílá štika se v beznaději zmítá na oblázkovém náplavu. Muž rychle slézá do řeky a bere do náruče opravdu mohutný úlovek. Najednou slyší vzdálený ženský hlas. Zastaví se, snad se mu to jen nezdá. Voda z ryby, která se mu mrská v náručí, stéká po břiše a kalhotách. „Pane Habermann, pane Habermann... Herta musí...“ Vzdálený hlas letí kdesi vysoko po modrém nebi. Muž natáčí hlavu. Ani na vteřinu nezaváhá. Velkou štikou hází zpět do řeky. Nazuje si kožené boty na bosé nohy a běží pryč od řeky. Najednou se zastavuje, uvědomí si, že u břehu zapomněl udici. V tom znovu slyší hlas: „Herta, Herta... musí do nemocnice.“ To už běží naplno kolem řeky a probíjí se ulpívajícím a nenechavým mlázím. Na podmáčené louce dobíhá volající ženu. Je to Eliška Romková, pomocnice ze mlýna. „Pane Habermann, pane Habermann,“ je příliš zadýchaná, „Herta potřebuje,“ znovu dýchá. Habermann jí položí v rychlosti ruku na rameno: „Já vím,“ a odbíhá pryč. Paní Romková padá na zem únavou.

Na nádvoří mlýna panuje klid, jsou právě čtyři hodiny odpoledne, stárek odjel do města a dělníci skončili práci ve tři. Další zákazníci byli hlášeni až na druhý den. I na pile, která je součástí mlýna, se rozhostilo ticho.

Habermann běží vytrvale podél náhonu. Už z dálky je vidět mlýn a vilu, kterou si nechal před několika lety postavit. Hlavou se mu honí nejrůznější myšlenky. Konečně je u mlýna, ještě několik stovek metrů. Běží již podél zdí rozsáhlého stavení, od kterého jej dělí jen kamenný náhon. Jako vodní tvrz vypadá mlýn, který odpradávná patřil jeho mlynářskému rodu. Pěšina se stáčí kolem stavení elektrárny, jež osamoceně překlenuje hluboké stěny náhonu. Kdesi dole hučí dvě Kaplanovy turbíny. Voda se tu v divokém proudu rozřezává o pevné mříže ocelových česel.

Na nedaleké trati houká parní lokomotiva. Habermann bezděky mávne mašinfírovi, ten mu stejným způsobem odpovídá, to už ale běžící muž nevnímá. Je přesně půl páté. Vlák projíždí kolem mlýna jarní krajinou směrem k nedalekým lázním, a potom dál, kolem řeky, přes Hanušovice a Kolštejn až do Frývaldova, na druhou stranu hor.

Uříčený Habermann konečně vybíhá do prvního patra vily. Rozráží dveře. Na posteli sténá Herta, jeho žena. Tvář má sevřenou bolestí, německy naléhavě říká: „August, prosím tě, odvez mě do Šumperka, nechci rodit doma.“ U postele na dřevěné podlaze si hraje s panenkami jejich tříletá dcera Melita. Habermann chvíli stojí v mokřích kalhotách a špinavé košili, potom se lehce usměje. „Jdu pro auto,“ letmo pronáší rovněž německy a už jsou slyšet jen jeho dlouhé skoky odkudsi ze spodního schodiště vily.

Venku se šerilo, když se lesník Březina vracel z obchůzky lesa. Kolem pobíhal jeho irský setr Hary, čenichal v hustém mlázi na okraji cesty, která se klikatě svažovala do údolí. Chvíli jeho atletické nohy šustily ve starém habrovém listí, nakonec se Hary nechal zlákat výhonky

mladých trav, se zájmem je okusoval. Březina se zastavil a při pohledu na psa se pousmál. Podíval se na nebe a pod vousy si zahuhlal: „Snad nebude pršet.“ A znovu se zálibně zadíval na pasoucího se Haryho. Jeho srst se leskla v podvečerních dlouhých paprscích.

Najednou se pes napřímil a legračním způsobem naklonil hlavu, nejprve na jednu a potom na druhou stranu. Lesník se na něho tázavě podíval. O chvíli později se dole v údolí ozval sotva znatelný hluk motoru. Chvilími byl zřetelný a chvilími zcela zanikal. „Hary, jdeme,“ zavelel Březina. Rychlými kroky sestoupili ze silnice do smíšeného lesa. Pospíchali dolů podél potoka, aby se nezdržovali snad desítkou zdoluhavých serpentín prašné cesty.

Konečně byli na louce. Pár stovek metrů před nimi se objevila dřevěná hájovna, ke které po silnici přijížděla podél dlouhé řady telefonních sloupů pragovka. Březina poznal, že je to Habermann, jeho nejlepší přítel a mlynář dobře známý v celém zdejší kraji.

Automobil projel doširoka rozevřenou branou dvorku, který byl obehnán čtvercovým laťkovým plotem. Z vozu vystoupil Habermann a rozhlédl se kolem. Uviděl nahoře na stráni Březinu, a tak mu lehce pokynul. Nejprve obešel modrou pragovku, aby se ujistil, že maličká Melita na zadním sedadle tvrdě spí. Usmál se a přikryl ji pečlivě dekou. Potom vyšel zadní brankou na louku vstříc Březinovi. Hary letěl se štěkotem Habermannovi v ústřety. Bláznivě se vítali. Pes poskakoval radostí a štěkal jako šílený. „Ticho, ticho, Hary“, uklidňoval ho Habermann, „mám v autě Melitu.“ Větu pronesl německy důvěrně Harymu do ucha. „Nazdar August, co tady děláš,“ ptal se příjemně překvapený Březina česky. „Před hodinou se mi narodila dcera... Anna,“ usmál se, „rozumíš... jupí,“ vykřikl po krátké odlce radostí Habermann. Se svým přítelem mluvil plyně česky. „To musíme zapít a hned,“ odpověděl stejně nadšeně Březina, „můžeš tu zůstat do rána?“ dodal. Habermann zakroutil hlavou: „Mám na starosti Melitu,“ a pohodil rukou ledabyle k autu, „ale ty bys mohl

jet se mnou do mlýna, máme tam všeho dost, však víš...“ Březina se lišácky usmál: „Dobrá, jedu, počkej chvíli, jen řeknu Martě,“ a zmizel ve dveřích hájovny.

Mlýn zářil do noci. Světla odhalovala nejen nádvoří s několika vlečkami obilí pod přístřeškem, ale i nedalekou silnici vedoucí přes řeku Moravu směrem na jih k Olomouci. Zleva ohraničoval mlýn kamenný náhon, který se zpět vléval do mateřské řeky snad tři kilometry po proudu od starého mostu.

Do šenku vedly kamenné schody. I světla přízemních oken byla navícená. Pod vysokým barovým pultem bylo několik stolů. U jednoho z nich, přímo u vysokého sloupu, o který se ze strany opíral barový pult, seděl Habermann s Březinou. Světlo v rozlehlé místnosti nebylo pravidelné, občas pohasínalo. „Ta žárovka musí zrovna teď dodělat,“ prohodil s úsměvem Habermann, „zrovna teď, v této sváteční chvíli.“

Jeho pevná ruka nalila čirý mok do dvou skleniček. Najednou světlo zhaslo docela. Žárovka praskla. „Tak, a máme to,“ ozve se do tmy Březina. V tom Habermann zapálí sirku, obíhá vysoký barový pult tak, že ho není chvíli vidět. Po chvíli se vrací zpět – má zapálenou tlustou svíčku. „Výborně,“ volá na něho od stolu Březina, „pryč s technikou, na oheň je větší spolehnutí,“ a usměje se šibalsky. Habermann si sedá. „To teda jo, už dvakrát tady ten mlýn vyhořel,“ vyfoukne ze sebe naoko zkušeně mlynář a rozhodí rukou kolem. Oba se svorně řehtají. Březina bere skleničku a zadívá se na kamaráda; lesknou se jim oči, v každém oku hoří jedna svíce. Rázem je ticho, jen žlutý plamen prská. „Tak na tvoji dceru,“ pozvedá skleničku slivovice Březina. „A taky na nás, ať nás ta svinská doba nesme- te,“ rozvážným hlasem dodává Habermann. Oba muži si hrdě připíjí, jejich pohledy jsou soustředěné. Každý naráz obrátí dno vzhůru. Ozve se jen dvakrát chlapské: „Aááh, ááh.“ „To je ale ostřice,“ zazní do ticha šenku Březinův hluboký hlas, „nalej ještě!“ Je slyšet zurčení

studánky. „Tak tahle slivovice je čtyři roky stará a má pětasedesát procent.“ Znovu oba pijí a potom ještě jednou, tak jak bylo pradáv-
ným zvykem zapíjet další, nově se rodící pokolení.

To ráno se nad řekou vznášela blankytná mlha, mlýn tonul v mlze jako středověký hrad, jen matné kontury střech byly vidět zřetelněji. Stéb-
la trávy byla obtěžkaná velkými kapkami ranní rosy. Všude malátné ti-
cho, jako by se čas zastavil.

V šenku svíce dávno dohořela. Habermann i Březina leželi na postran-
ních dřevěných lavicích. Na stole zely tři osamělé bílé láhve. Jedna byla
způli nedopitá. Sklepním oknem se vkrádalo shora do místnosti bledé
světlo. Tu najednou ticho přehlušil ostrý zvuk pásové pily. Znovu a ješ-
tě jednou. Habermann otevřel oči, rozhlédl se kolem. Potom se posadil
a protřel si obličej. Hodinky ukazovaly přesně šest, dělníci na pile prá-
vě začínali novou směnu.

III.

STAROSTA

Od vesnice přijížděl dřevěný, plně naložený povoz. Ocelové obruče navlečené na dřevěných kolech drtily drobné kaménky a skřípavý zvuk se rozléhal do daleka. Muž s vousem letargicky sledoval přes hřbety dvou dobře krmených koní pomalu ubíhající cestu. „Čehý, čehý stará... no tak,“ útlá paže, prosvítající skrze jemnou bílou košili, zatáhla za uzdu. Kůň napravo zastříhal ušima. Těžký povoz se stočil na cestu ke mlýnu a pytle s obilím se nepravdělně zatřásly, jako by tušily, co je brzy čeká.

Muž na kozlíku si posadil klobouk více do čela. Ořezal tak jeho filcovým okrajem oslepující paprsky slunce. Na chvíli se za jízdy postavil, to aby si protáhl strnulé údy. Jeho vysoká hubená postava se shrbeně na několik okamžiků pohupovala po výmolech cesty. Muž vypadal jako pružina, která bez funkce podléhá nečekaným nárazům nepředvídatelných překážek. Jeho tvář byla ohraničena pečlivě sestřiženým černým plnovousem. Špičatý nos s dlouhým hřbetem zřetelně rozdělval obličej pravidelného podlouhlého tvaru. Černé, na krátko střižené vlnité vlasy vykukovaly zpod plstěného klobouku. A přece na jejich konečcích ulpívalo trochu stříbra. Snad možná trochu brzy. Ve stínu černého širáku se ukrývalo hejno jemných nepravdělných vrásek, které vysokému čelu dodávaly důstojnosti. Jen oči byly matoucí, snad až příliš nečitelné v jejich úzkých zelených zornicích. Krátká černá vesta společně s širokými černými kalhotami postavě dávala

nádech oficiálnosti. Vysoké hnědé jezdecké boty uhrančivě šokovaly každého, zvláště pak malými stříbrnými cvočky, které v několika místech zpevňovaly švy. Kůže se leskla ve slunci, pečlivě naleštěná, cvočky se blýskaly.

„Prrrr, prrrr,“ rázně zavelel muž v širáku rychlým energickým hlasem a seskočil z kozlíku. Jeho boty rozvířily prach. Povož se zastavil na nádvoří mlýna, kde právě dva dělníci v bílých pracovních oděvech vykládali pytle z opodál stojící vlečky. Jakmile znovu vyšli z mlýnice pro další náklad, spatřili muže s kloboukem. Téměř současně ho pozdravili. Muž jim odpověděl na pozdrav a současně pokynul rukou: „Dobrý, pánové, kde je stárek, mám tu pět metrů obilí.“ Starší z dělníků ukázal směrem ke kanceláři. Muž klidně obtočil opratě o přední dřevěný trn postraňku a rychlými kroky odešel směrem ke kanceláři. Přes velké prosklené okno uviděl v místnosti dva muže. Jeden silnější postavy se skláněl ke druhému s návleky na rukávech.

„Dobrý den vespolek,“ familiérně pronesl nově příchozí. Hnědé kožené boty rázně vstoupily na prkennou podlahu kanceláře. Tlustý muž s koženou vestou právě cosi diktuje fakturantovi do stroje, je to zdejší stárek Josef Huf. Červená vypasená tvář se překvapeně ohlédne: „Dobrý den, pane starosto, má poklona,“ i fakturant se pohotově připojuje k pozdravu. Stárek vítá starostu po několika krocích stiskem ruky a dodává: „Tak kolik toho dneska máte, pane Hartl?“ „Sko-ro pět metrů,“ odpovídá starosta nevýrazným, leč rychlým hlasem a na okamžik se odmlčí. „Je doma Habermann?“ významně vrašτί čelo starosta a otírá si pot dlaní. Huf úslužně odpovídá: „Měl by být teď na bytě,“ a ukáže směrem k vile, „odpoledne jede do Šumperka za ženou do nemocnice – narodila se mu dcera,“ dýchavičně pronáší Huf třaslavým hlasem.

„Já vím,“ tichým hlasem vypustí starosta, poté si nasadí do čela klobouk. „Potřebuju s ním něco probrat, tak mi zatím, prosím, vyložte náklad,“ monotónně prohodí a potom se otočí k odchodu. Stárek

přiskočí pohotově ke dveřím, které obratně otevírá: „K službám, pane Hartl.“ Starosta vychází na vydlážděný dvůr.

Habermann sedí u stolu a píše dopis. Po chvíli pokládá pero a chytá si hlavu do dlaní tak, že si spodními hranatými okraji mne unavené oči. Německy si potichu říká: „Do prdele, to zase bylo.“ V hlavě vnímá na okamžik jen šustění suchých dlaní o lícni kosti. Najednou kdosi klepe. Habermann si přestává třít oči a zaposlouchá se. Opravdu slyší tiché klepání. „Dále,“ německy říká Habermann a pokládá ruce volně na psací stůl. Ve dveřích se objeví Eliška Romková, služebná jeho ženy Hertý. „Pane Habermann, je tu pan starosta, rád by s vámi mluvil,“ špitá německy tmavovlasá paní, žena ve středních letech, je to Češka. „Že prosím,“ jasným zvonivým hlasem zvolá Habermann a vstává od stolu. Ve dveřích se objevuje starosta. „Servus,“ zdraví měkce Habermanna. „Nazdar Petře,“ odpovídá Habermann plynulou češtinou, „kde ty se tady bereš, myslel jsem, že připravuješ tábor pro sokoly.“ „Jo, August, to taky, a mimoto bych tě chtěl pozvat na sokolskou schůzi, příští týden ve středu v pět.“ Oba dva pomalu přecházejí rozlehlou místnost až ke kožené soupravě v rohu. „Snad si chvíli sednem,“ Habermann ukáže na křeslo. Starosta přistoupí na okamžik k oknu, odhrne záclonu. Vidí, jak dělníci vykládají jeho povoz. Habermann mezitím usedá na pohovku a zapaluje si doutník. „Bolí mě dnes nějak hlava,“ postěžuje si bezelstně Hartlovi, který pomalu přichází k soupravě. „Tak už si hrome, sedni,“ zaburácí Habermann. Jeho jasnému hlasu se prostě nedá odolat. Hartl se pomalu uvelebí na pohovce a Habermann mu nabídne doutník. Po chvíli se k bílému stropu zvedají dva proužky modrého voňavého kouře. „Havana,“ znalecky zakývá hlavou Hartl a pečlivě prohlíží hořící cigáro. Žhavý konec si natáčí přímo proti oku. Habermann se usmívá: „Koukáš do popela jako kovář, Petře.“ Hartl přeostří zrak ze žhavého konce na Habermanna. „Musím ti pogratulovat... k dceři,“ neznatelně se usměje Hartl a potom silně potáhne z doutníku. Oblak kouře se vznáší po místnosti. „Jak tohle víš,“ vyjeveně vyhrkne Habermann a v jeho tváři se zračí upřímná zvědavost. Vstane ze židle a skočí k nedalekému barpultu.

Vytahuje láhev slivovice. „To jsem tím říct nechtěl,“ chabě se brání Hartl. Habermann nalévá do skleniček, které vytáhl před okamžikem ze šuplíku. „Na to se vykašli, já stejně potřebuju srovnat v žilách včerejší křest.“ „Tak na tvoji dceru,“ povstává starosta, „jakže se bude jmenovat?“ „Anna,“ odpovídá hrdě mlynář a kopne do sebe sklenku. Hartl se krátce napije a potom usedne opět ke stolu. Habermann se na něho s úsměvem zadívá: „Řekni mně, Petře, jak víš, že se mně narodila dcera?“ nechápavě vrtí hlavou mlynář. Hartl protáhne obličej. Z grimasy není poznat, jestli mluví vážně anebo ne. „Starosta musí vědět všechno, co se děje v obci,“ zatváří se tajemně. „To je fakt,“ odpovídá uznale Habermann. „Jedno ti ale řeknu August, když mluvíme o mém přehledu. Asi před týdnem jsme byli se sokoly běhat.“ Habermann zpozorněl.

„No a jak jsme běželi přes Chromečský potok, víš, jak má barák Mašek, co u tebe dělá na pile...,“ na chvíli se starosta odmlčí. „No jasně, Mašek, má tam i několik měřic pole,“ doplňuje Hartla Habermann. „Je tam nový, velký, dřevěný most, chápeš?“ Starosta vstává a uhasí zbytek doutníku v porcelánovém popelníku. Potom si nasadí klobouk. „Už musím, nechci jim tam dole zavazet,“ a hlavou krátce pohodí směrem dolů k nádvoří. I zaražený Habermann vstává. Podává Hartlovi ruku: „Příští týden určitě ve středu přijdu, měj se.“ Za starostou se zavírají pevné dubové dveře.

IV.

NA PILE

Počasi bylo to léto proměnné, jakoby šlo s dobou. Chvilí se blýskalo na časy – dny horka zachvátily celý kraj a potom přicházel déšť. Smýval prach z listů stromů. Byl však milosrdný a lesy kolem řeky Moravy nabraly opět svěží barvu. Prošel čas senoseče, nastaly žně. Poslední klidné žně roku 1938.

Lano se napjalo jako struna před prasknutím. Silná kláda byla zdvižena z vlečky a znovu spuštěna, tentokrát na poval. Dva dělníci ji srovnali tak, aby byla kolmo ke starým, snad tisíckrát ováleným vodícím kmenům. Teprve potom ji muži začali koulet k pásové pile v dřevěném přístěnku. Všude kolem voněla pryskyřice a tlející kůra. Na všech pilách světa je silný nános kůry, ta stará tleje – voní hřbitovem stromů. Svítilo opět slunce a lesy kolem odpařovaly včerejší déšť, bylo vlhko jako v tropickém pralese. Muži byli svlečeni do půl těla, jen na ruku měli pracovní rukavice a pot se z nich v malých potůčcích jenom řinul. Nejprve drobné lesknoucí se kapénky na čele a tváři. Z konečků na krátko střižených vlasů vytékaly na svalnatý krk lesklé praménky jako z rašeliniště. Ty se pak v údolí páteře slévaly a pomalu proudily rozehřátým kaňonem dolů a dolů, posilující dalšími drobnými přítoky z klenutých zad nejprve potok a potom řeku, řeku lidského potu.

Koně sebou neklidně škubali. Luboš Pazour je musel každou chvíli uklidňovat. Z dřevěné haly se ozvalo dlouhé zavytí. Pásová pila z bochníku dřeva ukrajuje první krajíc. Piliny létají všude kolem. Igor Mašek se sklání a kontroluje přítlak pily. Potom se narovná a protáhne si záda, jeho postava je až nápadně vysoká. Mávne ven na Pazoura. Ten civí na velké hromady bělostných trámů, vyrovnaných kolem haly v dlouhých řadách. Jsou tam také borové fošny, které voní obzvláště silně. Mezi vyskladněným dřevem prochází účetní Jindřich Kraus. Přesto, že je horko, má na sobě nejen bílou košili a černou vestu, ale i klotové šedivé návleky. Počítá a zapisuje právě nařezané dřevo. Vozka Pazour ho napjatě pozoruje.

„Bzzzzzn,“ dlouhý zvuk pily se rozlehne nad celým mlýnem. Pazourovi koně nervózně stříhají ušima. Jen řeka skrývající se za olšinami zarostlým břehem teče klidně dál, neslyší dramatický řev pily, zasněná sama do svého hedvábného proudu, ubíhá lužním lesem k jihu.

Nad meandrem přeletěl dravec, rychle zamával křídly a zakroužil nad mlýnem – moták lužní. Jako by se chtěl ujistit, jestli je všechno při starém. Potom znovu bleskově zamával perutěmi a snesl se mezi vysoké stromy objímající chladný tok řeky Moravy – zmizel.

Klády jsou konečně vyloženy, účetní Kraus odchází z pily do kanceláře. Mašek ho pozoruje z haly doširoka otevřenými vraty. „Vem to chvíli za mě,“ houkne na svého pomocníka. Rachot je v hale obrovský, a tak pomocník Pacner rozumí spíše díky významné gestikulaci. Mašek vychází ven, ještě ohýbá hlavu, aby se neudeřil o smrkový trám. Jasný sluneční svit jej na okamžik téměř oslepuje. Když se oči přizpůsobí, ohlédne se instinktivně kolem sebe. Po několika krocích přistoupí k Pazourovi. „Končíme s tím, Kraus není žádný blbec,“ ještě jednou se dlouhán ohlíží směrem k nádvoří mlýna. Zpola zarostlý Pazour sedící již na kozlíku si posune klobouk více do čela: „To teda ne,“ pronese jako by se cítil dotčen, „já jsem ti taky pomohl, tak teď očekávám, že...“ odmlčí se, potom divoce práskne do koní.

Vůz překvapivě vůbec nerachotí, cesta je tu na pile měkce vysypaná pilinami a kůrou. Jen kola a postraňky suše zavrzaly. Znovu se vůz snad po deseti metrech zastavuje, Pazour nekompromisně přitahuje opratě, ohlíží se zpět: „Však ty víš...“, znovu se muž na kozlíku odmlčí, „pozítří v deset tady,“ dodává neochvějně. Potom znovu, tentokrát pomalu, rozjíždí svůj povoz. Otáčí se na rozsáhlém prostranství a mizí v nádvoří mlýna. Dlouhán ještě chvíli zamyšleně stojí, potom mávne zlostně rukou. Razantně odkopne osamělý bílý kámen a vrací se zamyšleně kymácivým krokem zpět do haly.

V.

PŘÍJEZD

K vile se blížila od rozcestí modrá pragovka. Vpředu, vedle vesele vyhlížejícího Habermanna, seděla tmavovlasá dcera Melita, prvorozená mlynářova dcera. Na klíně jí poskakoval nezbedný kokršpaněl Rolf. Dívka se každou chvíli ohlížela dozadu, kde seděla její matka Herta. I ta se usmívala. Šedivě stíny stromů jí přebíhaly po unavené tváři. V náruči svírala kojence v bílé peřině. Dítě klidně spalo a pravidelný motor mu hrál monotónní píseň bez přeludů. Herta měla modravé kruhy pod očima. V posledních dnech příliš mnoho nenaspala, protože malá Anna burcovala po nocích celé nemocniční oddělení. Zato její vlasy, volně rozpuštěné pevné žíně, zářily.

Habermann se otočil na okamžik dozadu: „Tak co holčičky moje, jste rády, že už budeme doma?“ spěšně se vrátil pohledem zpět na prašnou cestu. Jen pravou nataženou rukou naslepo šátral v jejích vlasech. Byly pevné jako vždy. Herta mu uchopila volnou rukou dlaň a políbila ji. „To víš, že ano,“ tiše špitla. Melita zatím na předním sedadle marně uklidňovala Rolfa: „Tak už toho nech, ty lumpe, na miminko se nesmí ani sahat!“ Rolf celou dobu zvědavě nahlížel přes sedadlo na právě spící neznámé stvoření. Občas se chtěl dokonce dívce vysmeknout, tak ho nový, neznámý pach zaujal. Habermann kroutě volantem po oku sledoval, jak Melita zápasí s neodbytným Rolfem: „No, musíš Rolfa s Aničkou seznámit,“ a významně se podíval od volantu k malé Melitě.